

С.С. Мароз, М.С. Ржавуцкая (Мінск)

**БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў РУСКІМ ПАЭТЫЧНЫМ ПЕРАКЛАДЗЕ
(НА МАТЭРЫЯЛЕ ТВОРАЎ МАКСІМА ТАНКА)**

Паэтычны пераклад, як вядома, мае сваю спецыфіку. Праблемы паэтычнага перакладу выкліканы пераважна спецыфікай вершаванага тэксту, сукупнасць вобразаў і форма якога цесна звязаны і з асаблівасцямі зыходнай мовы як сістэмы, і з экстралінгвістычнымі фактарамі (у тым ліку, культурай і побытам носбітаў мовы арыгінала). Высокая канцэнтрацыя вобразнасці, надзвычай вялікая семантыка-стылістычная нагрузка на кожнае слова, а таксама павышаная ўвага да формы, якая з’яўляецца найважнейшым сродкам мастацкай выразнасці, “делают общие проблемы художественного перевода в применении к переводу поэтическому значительно более острыми и сложными” [2, с. 421].

На матэрыяле перакладаў (Н.Кісліка, А.Пракоф’ева, Я.Хялемскага і інш.) вершаў Максіма Танка пакажам функцыянальна апраўданае і функцыянальна не апраўданае выкарыстанне беларускага слова ў рускім паэтычным тэксце (ілюстрацыйны матэрыял надаецца па выданні: Танк, М. Избранное: Пер. с бел. яз. / Сост., вступ. ст. В.Рагойши. – Мн.: Маст. літ., 1999. – 398 с.).

Да функцыянальна апраўданага выкарыстання беларускага слова ў рускім паэтычным тэксце неабходна аднесці, найперш, тыя лексічныя адзінкі, якія з’яўляюцца сродкамі маўленчай характарыстыкі персанажа:

– Что-то нет мне сна.
Мама, где мой сон?
– Спи, дочушка,
Сон твой ходит у твоих окон...

“Как в садочке май...”

Спрошу – не в укор чаровнице –
При отсвете близкого дня:
– Чьего ты вчера у *криницы*
Пригоршней поила коня?

“А в поле верба”.

Всегда, когда рассказывала мать
О случае каком-то
На свой манер
Указывала время.
“Тогда случилось это,
Когда ещё я в девушках жила,
А в Кривичах
Чугунку проложили”.

“Тогда... Когда...”

Старший молвил: – Снился
Мне родимый дом,
И семья, и тёмный сад,

Жито над Днепром.

“Вот дорога дальняя”

Арганічна ўстаўленя ў рускі тэкст беларускія адзінкі індывідуалізуюць маўленчыя характарыстыкі герояў. Перакладчыкі (як правіла, наколькі дазваляе кантэкст вершаванага твора) прымаюць пад увагу і месца дзеяння, і час, і сацыяльны статус персанажаў і г.д. На колькасць беларускіх элементаў, на думку даследчыкаў, можа аказваць матэрыял, выбраны для перакладу. “Так, перевод произведения на сельскую тематику даёт больше возможностей для сохранения белорусизмов, чем философская лирика” [1, с. 67].

У перакладах вершаў Максіма Танка беларускія моўныя элементы сустракаюцца і ў аўтарскай мове:

Моя хата с краю.
Но именно поэтому
В неё первую стучатся
Ветры, сбившиеся с пути...

“Моя хата с краю”.

Нет, не тороплюсь я покидать
Это поле, *жито* молодое,
Нарочь, бор сосновый, сеножать,
Небо, отражённое водою.

“Нет, не тороплюсь я покидать”.

На нашу думку, функцыянальна апраўданым з’яўляецца ўжыванне такіх адзінак у так званай *нутранай*, нявыказанай мове лірычнага героя, адметнасці маўлення якога важна захаваць.

Разнастайныя беларускія элементы выкарыстоўваюць перакладчыкі ў функцыі захавання або стварэння спецыфічнага нацыянальнага (у тым ліку бытавога і гістарычнага) каларыту:

Ты знаешь ветер страны родимой,
Не безмянный, а тот особый,
Что сладко пахнет ночлежным дымом,
Звенит *жалейкой*, шумит в чащобах?

“Ты знаешь ветер страны родимой...”

Поднесите ж вы нам гостинцы:
Козе-дерезе – медуницы,
Медведю – сладостей всяких,
А нам, певунам, – *верещаки*...

“Сон бывшего колядовщика”.

Так в скитаниях долгих
Проходили и лета, и зимы...
Но на Мядельских вырубках
Взяли Пильковщадиса в *приймы*!

“История деревни Пильковщина”.

Как мы пишем?

Обычно, *паны...*

Переписываем старательно

Написанное на наших плечах плетьюми

И пулями карателей.

“Как мы пишем?”

Відавочна, нацыянальна-культурная спецыфіка ствараецца выкарыстаннем беларускіх слоў, якія належаць да розных лексіка-семантычных груп (найменні музычных інструментаў, ежы, паняццяў, звязаных з пэўнымі традыцыямі, назвы асоб і інш.).

Экспрэсіўнай функцыяй абумоўлена выкарыстанне ў рускамоўным тэксце наступнай лексічнай адзінкі:

Разбуженные ранним жаворонком,

Напуганные гулом вешнего паводка,

Перебранкой собак на селе,

Забрались пушистые *котики*

На самую верхушку вербы.

“Вербенные котики”.

Слова коцік у значэнні “суквецце з дробных кветчак у некаторых дрэвавых раслін” узнікла на аснове падабенства колеру, матэрыялу і формы. Як заўважыла даследчыца Т.М. Трыгунца, “можна толькі па-добраму пазайздросціць таму, хто першым убачыў гэта падабенства і ўзбагаціў мову такім словам” [3, с. 89]. Бясспрэчна, захаванне такой беларускай адзінкі ў перакладзе, найперш, апраўдана калітэкстам, а таксама задачамі мастацкай выразнасці.

Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што ў перакладах вершаў Максіма Танка шырока ўжываецца руская стылістычна маркіраваная лексіка, якая ў беларускай мове мае статус нейтральнай:

Кем ты был, *убитый враг?*

“Жетон”.

Кто тебя *решил* так *намалевать*?

“Портрет друга”.

Дай мне, ветер, на *вечерю*

Хлеба *чёрного краюху...*

“Дай мне, утро, свои песни”.

В отместку мне, что *лишний круг*

Сплясал с её *подружкой*,

С *вечёрки* убежала *вдруг*

Дорогою *окружною*.

“В отместку мне...”

Горячим *польем* горели

Осин *повядшие* листы...

“Беларусь”.

Пераклад беларускай нейтральнай лексікі рускай стылістычна маркіраванай, на думку даследчыкаў, робіць аўтарскую мову экспрэсіўна насычанай, стыль перакладу або нематывавана зніжаецца, або нематывавана

павышаецца. Такое ўжыванне беларускіх лексічных элементаў не заўсёды апраўдана ў перакладах вершаў Максіма Танка функцыяй мастацкай выразнасці.

Функцыянальна не абумоўленае выкарыстанне элементаў адной мовы ў мастацкім тэксце на іншай мове вызначаецца даследчыкамі, як інтэрферэнцыя [1, с. 57], а функцыянальна не матываваная адзінка, якая ўзнікае ў выніку ўзаемадзеяння моўных сістэм, называецца інтэрферэмай [1, с. 150].

Найбольш істотны ўплыў на ступень інтэрферэнцыі аказвае індывідуальнасць перакладчыка, складнікамі якой з’яўляюцца і ўстаноўка на гіперкарэктнасць, і моўнае пачуццё, і выбар матэрыялу для перакладу і інш. Узятая разам гэтыя складнікі “лежат в основе индивидуального стиля переводчика” [1, с. 67].

Літаратура

1. Гируцкий, А.А. Белорусско-русский художественный билингвизм: типология и история, языковые процессы / Под ред. П.П. Шубы. – Мн.: Университетское, 1990. – 175 с.
2. Сдобников, В.В., Петрова, О.В. Теория перевода: учебник для студ. лингвист. вузов и фак. иностр. яз. / В.В. Сдобников, О.В. Петрова. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 448 с.
3. Трыпуціна, Т.М. Мова мастацкага твора: Вучэб.-метад. дапам. – Мн.: БДПУ, 2004. – 170 с.